

GÂNDURI DESPRE O CARTE ȘI AUTORUL EI

Andrei Roth

Naționalism sau democratism?

Pro Europa, Târgu Mureș, 1999, 358 p.

Împărtășesc aici câteva gânduri pe care le-am rostit cu ocazia lansării cărții profesorului Andrei Roth – *Naționalism sau democratism?* –, eveniment petrecut nu cu mult timp în urmă la una din marile librării clujene. Aduug și câteva idei sau nuanțe care acolo, în emoția prilejuită de acel fericit eveniment petrecut în viața colegului Andrei Roth, mi-au scăpat din atenție sau nu am găsit că e cadrul potrivit să le enunț.

Am apreciat, mai întâi, că această carte ocupă un loc deosebit în seria lungă a lucrărilor scrise în ultimii zece ani pe tematica dedicată problemelor etnicității și naționalismului, îndeosebi a celor ce vizează relațiile interetnice, în general, în România, în particular, și în Transilvania, în special. O asemenea poziție este datorată unui complex de factori favorizanți ce se împletesc foarte bine în cazul profesorului Roth. Întâi de toate, dubla formație – filosofică și sociologică – îi permite autorului o abordare echilibrată a temelor, supunând ideile nu doar exigențelor intelectuale specifice unei tratări în palierul abstract-filosofic, ci și celor reclamate de privirea rece și nepărtinitoare a omului de știință, ale cărui judecăți se întemeiază pe argumente factive. Al doilea element pozitiv este legat de statutul privilegiat al autorului, care, definit fiind de poziția sa de “dublu minoritar” – aparținând unei minorități mai largi lingvistice (maghiară) și apoi, în interiorul ei, uneia etnice (evreiască) –, poziție acompaniată de o practică didactică desfășurată în limba română, îi conferă un avantaj deosebit în comparație cu alți intelectuali ce s-au aplecat asupra acestei

problematici și care adesea n-au putut să se detașeze de propriul statut, adică să se desprindă de modelul cultural impus de acesta sau să fie capabili de o apropiere de alte poziții, pentru a le înțelege mai bine. În fine, am mai evocat experiența de viață, în general, și în cercetarea problemelor sociale, în special, experiență dobândită de colegul Roth, odată cu vârsta și cu parcurgerea atât de diferitelor etape prin care a trecut țara noastră și zona în care viețuim, în ultimele șase decenii.

Toate aceste elemente au contribuit la realizarea unei lucrări de o valoare deosebită, ce va rămâne de referință în domeniu, lucrare compusă dintr-o serie de texte tratând probleme interesante și incitante de o manieră echilibrată, în spiritul academic cel mai autentic, depășindu-se clișeele și abordările mimetice, ce transpar ușor din textele multora care vor să etaleze un spirit democratic și european, dar nu fac altceva decât să manifeste o rigiditate în gândire absolut echivalentă cu cea a celor mai înverșunați naționaliști sau comuniști. Profesorul Roth își susține cu calm și cu argumente logice, valorice și factive ideile și dezvoltă, în cea mai mare parte a materialului, un discurs convingător sau care incită la meditații foarte serioase. Altfel spus, și atunci când cititorul simte unele îndoieli privind soliditatea argumentelor, acestea nu pot fi decât un stimulent pentru o cercetare proprie a problemei respective, în căutarea acelor elemente care să confirme sau să infirme teza propusă. Cine crede că prin negare pur și simplu poate combate tezele susținute de Andrei Roth se înșală profund, iar cei care speră să capteze interesul publicului cu idei contrare celor susținute de autor, o pot face doar prin apelul la zona arăționalului, adică la sentimente, prejudecăți, stereotipii de gândire etc.

Se înțelege că lucrarea la care ne referim nu este una pur științifică. Dacă ar fi s-o definim, am încadra-o în domeniul *filosofiei politice*, dar având o susținere largă a argumentelor pe baza unor cercetări științifice de *sociologie politică*. Se împletesc în aceste texte judecăți de constatare irefutabile, cu altele mai puțin convingătoare, ținând de experiența de viață a autorului, și cu unele judecăți de valoare nedisimulate. În acest ultim sens, e de subliniat adeziunea lui A. Roth la valorile democrației și repudierea naționalismului, în sensul în care el ia acest termen, adică implicând obligatoriu trei elemente, ce definesc o formă hipertrofiată a atașamentului față de grupul etnic de apartenență: "etnocentrism, xenofobie și tendința spre etnocratie" (p.81). Cum se poate constata de-a lungul întregului text, această adeziune nu este una formală, de suprafață, ci se manifestă constant și în profunzimea judecăților și tezelor expuse.

Lucrarea are și un caracter polemic, nu doar prin ideile – unele șocante, cum s-a spus de către cineva la lansare – susținute, ci și prin referirea directă la texte și personaje concrete (autorii acestora), unele persoane vizate fiind în viață altele nu, dar toate putând, direct sau prin intermediari, să reacționeze cu critici vehemente. Este un risc pe care autorul și l-a asumat și acest risc e cu atât mai mare cu cât cartea are unele zone vulnerabile. Una dintre acestea a remarcat-o autorul însuși în fața publicului prezent la lansare, atunci când a promis că se angajează la realizarea unui studiu care să pună în paralel argumentele a două naționalisme aflate în coliziune, cel românesc și cel maghiar.

În adevăr, cred că aici s-a pus degetul pe o rană, nu numai a acestei cărți, dar a multor studii de factură asemănătoare, care se axează aproape exclusiv pe naționalismul românesc,

trecând sub tăcere sau tratând în mod foarte superficial naționalismele celorlalte grupuri etnice, în speță cel maghiar (dar nu numai!). Firește că lucrurile nu sunt simetrice, mai exact că *pe un anume plan* (cel al consecințelor practice, unde minoritățile sunt vulnerabile în fața deciziilor majorității) lucrurile nu sunt echivalente, dar – și vorbesc acum și ca majoritar român – atâta vreme cât tot timpul unii sunt prezentați ca fiind "cei răi" și alții ca fiind "cei buni", nu există nici o șansă ca primii să ajungă să se debaraseze de prejudecăți și atitudini xenofobe, tocmai pentru că sunt menținuți sub influența ideologiei naționaliste ce se alimentează de la astfel de catalogări.

Din păcate, naționalism (în sensul tratat în cartea de care e vorba) există și în rândul românilor și al maghiarilor și al germanilor și al evreilor etc., iar realizarea unor studii care să le evidențieze pe toate ne-ar putea ajuta pe toți ce trăim pe acest pământ, etnic amalgamat, care este Transilvania, să ne cunoaștem mai bine și să ne apropiem mai mult unii de alții. Or, tocmai oameni cu statutul profesorului Roth, uzând de argumentele investigației științifice obiective, pot contribui din plin la un asemenea lucru.

Cartea la care ne-am referit reprezintă un pas important pe acest drum lung și greu de străbătut. Se cere ca mesajul său fundamental să fie preluat și dus mai departe de cei care sunt capabili să ofere elemente și argumente pentru o bună cunoaștere și o normală conviețuire între cei ce au avut șansa să se întâlnească acum și aici.

Traian Rotariu